

Η συμβολή της χριστιανικής αγωγής στην προστασία του περιβάλλοντος

Γεραρής Ηλίας, Δ/ντής 5^{ου} Δημ. Σχ. Κορίνθου

Μπαλτατζής Δημήτριος, Δρ., Σχολικός Σύμβουλος Π.Ε. Άργους

Μπαλτατζή Ελένη, Φοιτήτρια Προσχολικής Αγωγής.

Περίληψη: Σκοπός του μαθήματος των Θρησκευτικών δεν είναι μόνο η απόκτηση γνώσεων αλλά και η ανάπτυξη στάσεων, αρχών και αξιών, τα οποία φυσικά δε μπορούν να αξιολογηθούν. Μπορούν όμως να αποτελέσουν βάση για συνεργασία και συνεννόηση στο σύγχρονο πολυπολιτισμικό σχολείο. Η Ορθοδοξία ενδιαφέρεται άμεσα για την προστασία του περιβάλλοντος, γιατί αντιμετωπίζει τη φύση ως έργο του Θεού. Αυτό το πνεύμα πρέπει να διαπερνά και το μάθημα των Θρησκευτικών. Προσφέρεται μέσα από το μάθημα αυτό στα παιδιά η δυνατότητα να ανακαλύψουν μόνα τους και να συνειδητοποιήσουν την αξία του φυσικού περιβάλλοντος και την αναγκαιότητα της διαφύλαξής του. Η συμβολή του μαθήματος των Θρησκευτικών στην προστασία του περιβάλλοντος επικεντρώνεται στην υπενθύμιση της διδασκαλίας για τη δημιουργία από έναν και μοναδικό Θεό, τονίζοντας παράλληλα ότι ο άνθρωπος είναι διαχειριστής και όχι απόλυτος κυρίαρχος της φύσης.

1. Εισαγωγή.

Ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο άνθρωπος στην ανατολή του 21ου αιώνα είναι το οικολογικό ή, διαφορετικά, το πρόβλημα της προστασίας του περιβάλλοντος. Η ραγδαία επιδείνωση στην ισορροπία του οικοσυστήματος έφερε και τα σοβαρά προβλήματα στη φύση.

Αποτελεί θλιβερή διαπίστωση ότι το φυσικό περιβάλλον στις μέρες μας μολύνεται και καταστρέφεται επικίνδυνα. Η ρύπανση της ατμόσφαιρας, των θαλασσών και των ποταμών, ο αφανισμός των φυσικών πόρων, η συσσώρευση ραδιενεργών κατάλοιπων και τόσα άλλα παρόμοια φαινόμενα, αποδεικνύουν ότι συντελείται γύρω μας μια βαθμιαία όσο και διαρκής καταστροφή του περιβάλλοντος.

Όλα αυτά κάνουν φανερή την ύπαρξη οξύτατης οικολογικής κρίσεως, για την οποία η ανησυχία γίνεται ολοένα και πιο έντονη. Η ανησυχία αυτή συνήθως εκφράζεται με ατέλειωτες συζητήσεις οικολόγων, οι οποίοι αναφέρονται στην κρίση και προσπαθούν να βρουν λύσεις για την αντιμετώπιση της.

Τα τελευταία χρόνια γίνονται πολλές κινητοποιήσεις από διάφορους φορείς και παράγοντες που προσπαθούν να βρουν λύση στο οικολογικό πρόβλημα. Όμως αυτές οι προτεινόμενες λύσεις δεν οδηγούν σε ουσιαστικά αποτελέσματα γιατί ο σύγχρονος άνθρωπος είναι βαθιά επηρεασμένος, συχνά αλλοιωμένος από το πνεύμα της υπερκαταναλωτικής εποχής μας. Το μάθημα της Ορθόδοξης Χριστιανικής Αγωγής μπορεί να ευαισθητοποιήσει το μαθητή και να συμβάλλει στη δημιουργία ενός νέου ήθους σεβασμού απέναντι στο περιβάλλον.

2. Η οικολογική κρίση και η αντιμετώπισή της από την Ορθοδοξία.

Με τον όρο οικολογική κρίση εννοούμε αρχικά τον διαρκώς αυξανόμενο κίνδυνο για την βίοσφαιρα. Η παραμονή όμως στο πλαίσιο αυτού του ορισμού δεν θα επέτρεπε την απαγκίστρωσή του από τα στενά όρια του κύκλου των ειδικών στις φυσικές επιστήμες, όπως αυτό συνέβαινε πριν από μερικά χρόνια. Σήμερα ο όρος απέκτησε

μεγάλη «ευρυχωρία» και σημαίνει ουσιαστικά την κρίση στις σχέσεις του ανθρώπου με το φυσικό κόσμο. Την κρίση αυτή συνιστούν η ταυτόχρονη κρίση των κοινωνικών σχέσεων, της τεχνικής, του πολιτισμού, αλλά και η κρίση της ανθρώπινης ταυτότητας.

Σήμερα στη φύση είναι κατάδηλα τα σημάδια της βαναυσότητας του ανθρώπου, γεγονός που οδηγεί στην σταδιακή εξαφάνιση της ζωής. Η σταδιακή αλλαγή της στάσης και της νοοτροπίας του σημερινού ανθρώπου απέναντι στη φύση και το περιβάλλον μπορεί να προέλθει μόνο ως συνέπεια της ιδεολογικής επανατοποθέτησής του απέναντι στα ουσιώδη της ζωής, διότι το πρόβλημα είναι πρωτίστως πνευματικό. Κατά τον Πορτελάνο, η ορθόδοξη θεολογία παραθέτει μια διδασκαλία για την κτίση, μέσα από την Αγία Γραφή, την εμπειρική της σοφία και την πατερική γραμματολογία (Πορτελάνος, 2002, σ.158).

Η χριστιανική αγωγή βασισμένη στη θεοπρεπή κοσμολογία και θεανθρώπινη ανθρωπολογία της Εκκλησίας, οδηγεί τον άνθρωπο στην αποκάλυψη του βαθύτερου, θεανθρώπινου στοιχείου της ύπαρξής του, που συνιστά ο Θεός για τον άνθρωπο. «Η Οικολογική διάσταση στη λατρευτική πράξη της Εκκλησίας διαπερνά και διαφαίνεται στις καθημερινές ακολουθίες της εκκλησίας»(Δοντάς, 1996, σ. 387). Η οικολογική ευταξία και η ειρηνική σχέση του ανθρώπου με τη φύση καθώς και η συνάντησή του με το Θεό μέσω αυτής αποτυπώνονται με ενάργεια στον προοιμιακό ψαλμό του Εσπερινού, για παράδειγμα, ενώ ενσωματώνονται και στα αιτήματα για καιρούς ειρηνικούς και «ευφορία των καρπών της γης» σε όλες τις ακολουθίες. Επιπλέον η διαπίστωση ότι μετά την πτώση η φύση «συστενάζει και συνωδίνει άχρι του νυν», εξαιτίας του πεπτωκότος ανθρώπου δείχνει με σαφήνεια τη στενή σχέση του ανθρώπου και του φυσικού περιβάλλοντος. Μια σχέση που αποκαθίσταται στο βαθμό που ο άνθρωπος πλησιάζει το Θεό. Έτσι, διαβάζουμε στο Γεροντικό για θαυμαστές ιδιότητες του πνευματικού ανθρώπου μέσα στο περιβάλλον: μεταβάλλει τις καιρικές συνθήκες ή συνομιλεί και διατάσσει τα άγρια ζώα. Επιπλέον, ειδικές ευχές στο Ευχολόγιο της Εκκλησίας περιλαμβάνουν τη θεολογία, αλλά και τον προβληματισμό του ανθρώπου στη ζωή του μέσα στο περιβάλλον.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία εκφράζει το έντονο ενδιαφέρον της για την προστασία του περιβάλλοντος στη θεία λατρεία. Συγκεκριμένα, ο ρόλος του ανθρώπου ως ιερέα της δημιουργίας εκδηλώνεται σαφέστατα στη λειτουργική θεολογία και ζωή.

Η ιεροσύνη του ανθρώπου απαιτεί να μεταχειρίζεται την κτίση ως κάτι που προορίστηκε από το Θεό, όχι μόνο να επιζήσει, αλλά επίσης να ολοκληρωθεί μέσα από τα χέρια του ανθρώπου. Ο άνθρωπος διαδραματίζει το ρόλο του συνδετικού κρίκου ανάμεσα στο Θεό και την κτίση. Έτσι το ρόλο του συνδετικού κρίκου, δηλαδή του γεφυροποιού στην κτίση δεν τον αναλαμβάνουν ούτε οι άγγελοι ούτε οι ψυχές, αλλά τα πρόσωπα: οι άνθρωποι ως πρόσωπα, ως προσωπικές δηλαδή μοναδικές, και ανεπανάληπτες και αναντικατάστατες ψυχοσωματικές οντότητες(Αγόρας, 2002, σ. 123). Αυτό δε μπορεί να προκύψει από την σμίκρυνση του ανθρώπου στο επίπεδο των άλλων ζώων, αλλά από την ανάβαση του στην δοσμένη από το Θεό πνευματική

εξουσία, που είναι αυτό του ιερέα της κτίσεως (Ζάχος, 1998, σ. 261). Οφείλουμε να δούμε τους εαυτούς μας ως ιερείς της δημιουργίας, ως προσφέροντες και λειτουργούς.

Ο άνθρωπος απευθύνεται στον κτίστη, υπέρ της κτίσης (Ψαριώτης, 2001, σ. 151) και έτσι γίνεται η ελπίδα της κτίσης. Όταν ο άνθρωπος ως ιερεύς της κτίσεως της δημιουργίας λαμβάνει στα χέρια του τον κόσμο και τον αναφέρει στον Θεό, τότε ελευθερώνει την κτίση από τα φθαρτά όρια της και της επιτρέπει να υπάρχει αληθινά. Έτσι, όταν ο άνθρωπος είναι ιερέας της δημιουργίας, γίνεται επίσης και ο ίδιος δημιουργός, συνδημιουργός στην επιβίωση του φυσικού περιβάλλοντος.

Ο χριστιανός μέσα στην ευχαριστιακή σύναξη αναλαμβάνει να συνεισφέρει, με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος, στην αφθαρτοποίηση και ακεραιοποίηση όχι του εαυτού του, αλλά και ολόκληρης της κτίσης. Γιατί δε σωζόμαστε, σαν ανθρώπινα όντα, μέσα από τον κόσμο αλλά μαζί με τον κόσμο. Η αναγέννηση του ανθρώπου μπορεί να επιτευχθεί μόνο εντός της Εκκλησίας και μέσω των μυστηρίων της. Ο άνθρωπος εντός της Εκκλησίας υπερβαίνει την ατομικότητα του και αναδεικνύεται σε πρόσωπο κατ' εικόνα Θεού. Όταν ο άνθρωπος γίνει πρόσωπο κατά το πρότυπο της Αγίας Τριάδος, κυριαρχείται μόνο από αγάπη προς τον Θεό, το συνάνθρωπο και την κτίση. Η αλλαγή αυτή, την οποία βιώνει ο άνθρωπος μέσα στην ευχαριστιακή κοινότητα, από τον ατομοκεντρικό τρόπο ζωής στον προσωποκεντρικό, επηρεάζει τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον. Ο άνθρωπος μέσα στην Ευχαριστία δεν βλέπει το φυσικό κόσμο ως αντικείμενο, ως πράγμα, τον οποίο μπορεί να χρησιμοποιεί εγωκεντρικά και ανεξέλεγκτα, αλλά ως το μεγάλο αδελφό, ο οποίος συμπαρίσταται από κοινού στην πορεία προς την εσχατολογική ολοκλήρωση.

Αρκεί λοιπόν μόνο το Ευχολόγιο, για να διαπιστωθεί η στάση της Ορθοδοξίας απέναντι στο φυσικό περιβάλλον. Χρειάζεται μια εσωτερική επαναστατική αλλαγή την οποία προσφέρει ο Χριστός, γιατί σύμφωνα με το Ευαγγέλιο ο άνθρωπος μπορεί να ανανεωθεί μόνο όταν απορρίψει τις παλαιές κακές συνήθειες. Η Εκκλησία μπορεί να προσφέρει μια ελπίδα στον άνθρωπο, ώστε αυτός να εργαστεί για τη προστασία και σωτηρία του περιβάλλοντος.

Η οικολογική κρίση μπορούμε να πούμε ότι καθρεπτίζει την εσωτερική κρίση του ανθρώπου, που τα κάνει όλα για να τελειωθεί ως πρόσωπο, αλλά ματαιοπονεί. Η αγωνία του και το άγχος του δεν είναι συμπτωματικό, αλλά οφείλονται στην εσφαλμένη αντίληψη για την αλήθεια του προσώπου. Το πρόσωπο είναι ευτυχισμένο και τελειοποιείται όταν έχει καλές σχέσεις με τον Δημιουργό του και με τους ανθρώπους. Το πρόσωπο δεν τελειοποιείται ανεξάρτητο και μόνο του, αλλά σε σχέση με τους άλλους. Μόνο δια μέσου του άλλου ολοκληρωνόμαστε σε τέλεια όντα. Όταν ο άνθρωπος απομονωθεί και δεν δίνει σημασία στον διπλανό του, τότε παύει να αγωνίζεται να γίνει τέλειο πρόσωπο. Τελείωση για τον άνθρωπο είναι η κατά χάρη ομοίωσή του με το Θεό, ο οποίος είναι αγάπη. Στο υπόβαθρο της οικολογικής κρίσης βρίσκεται η επιθυμία του ανθρώπου να τελειωθεί κάνοντας τα πάντα, χωρίς να υπολογίζει το θέλημα του Θεού και χωρίς να επωμίζεται την προσωπική ευθύνη του για τις πράξεις του.

Η δημιουργία μιας κοινωνίας, η οποία θα χαρακτηρίζεται από ένα πνεύμα αλληλοκατανόησης, συνεργασίας και συνεργατικότητας, περνάει μέσα από το σχολείο. Υπό το πρίσμα αυτό, η διδασκαλία των αξιών αποκτά μια λογική βάση, ξεφεύγει από την αποκλειστικότητα ενός μαθήματος και στρέφεται προς μια διαθεματική προσέγγιση, η οποία περιλαμβάνει κάθε μάθημα και κάθε υποστηρικτικό θεσμό.

3. Η παιδαγωγική αξία του περιβάλλοντος.

Στο παραπάνω πλαίσιο εντάσσεται η διδασκαλία της αξίας του περιβάλλοντος, το οποίο θα πρέπει να διαφυλάσσεται και να αντιμετωπίζεται με υπευθυνότητα, καθώς η επιβίωση του ανθρώπου είναι εξαρτώμενη από την επιβίωση και την καλή λειτουργία των διαφόρων οικοσυστημάτων. Πρόκειται για την προσέγγιση και την ανάπτυξη μιας περιβαλλοντικής ηθικής (Γεωργόπουλος, 2005, σ. 39). Στην κατεύθυνση αυτή θα πρέπει να κινηθούν τόσο οι εκπαιδευτικοί που δραστηριοποιούνται σε δραστηριότητες Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης όσο και οι μαθητές, αναπτύσσοντας νέα μοντέλα μάθησης. Μέσα από τη διαθεματική προσέγγιση, η οποία με ενεργητικές μεθόδους διδασκαλίας μεγιστοποιεί τα μαθησιακά αποτελέσματα, επιτυγχάνεται η κατάργηση των συνόρων μεταξύ των μαθημάτων (Θεοφιλίδης 2005, σ.15). Πρόκειται για μαθητοκεντρική αυτενεργό μάθηση που προϋποθέτει δράση από τη πλευρά του μαθητή.

Η συνάντηση της Χριστιανικής αγωγής, που διδάσκει ότι είμαστε οι διαχειριστές και οικονόμοι της κτίσης που μας εμπιστεύθηκε ο Θεός, και της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, που ευαισθητοποιεί και ενεργοποιεί τους μαθητές σε θέματα περιβάλλοντος, μπορεί να αποτελέσει μια επιτυχημένη προσπάθεια διαθεματικής προσέγγισης των σχέσεων του ανθρώπου με το περιβάλλον. Με τον τρόπο αυτό επιχειρείται μια άλλη θεώρηση και ερμηνεία της ανάπτυξης, διαφορετική από αυτές που έχουν διατυπωθεί μέχρι τώρα (Palmer, 1988, σ. 83). Αν και τα δύο γνωστικά αντικείμενα καλύπτουν διαφορετικούς τομείς, υπάρχουν επικαλυπτόμενες περιοχές, παράλληλη θεώρηση και κοινοί στόχοι. Πρόκειται για τη συνάντηση και τη συμπόρευση της περιβαλλοντικής ηθικής με τη χριστιανική ηθική.

Η παράδοση της Ορθοδοξίας προσφέρει τη θεωρητική βάση για μια προσπάθεια κατανόησης της περίπλοκης οικολογικής κρίσης, χωρίς να εκτρέπεται προς το νεοανιμισμό, δηλαδή προ ένα είδος θεοποίησης της φύσης. Παράλληλα, με το δυναμικό παρόν της στα ζητήματα της προστασίας του περιβάλλοντος, η Ορθοδοξία εμπνέει στον άνθρωπο το σεβασμό προς το περιβάλλον. Αυτά τα στοιχεία μπορούν να αξιοποιηθούν κατάλληλα στο πλαίσιο της μαθησιακής διαδικασίας και να αποτελέσουν πηγή έμπνευσης στη θεματολογία των Σχολικών Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Όσο πιο πολύ το παιδί στο σχολείο και στο σπίτι βιώσει το χριστιανικό βίωμα με όλες του τις διαστάσεις, τόσο καλύτερα θα συνειδητοποιήσει την οικολογική κρίση στην εποχή μας. Το χριστιανικό βίωμα σχετίζεται και με την αρετή της αυτάρκειας. Σήμερα ειδικά η άσκηση της αυτάρκειας είναι εκ των ουκ άνευ για τη διαμόρφωση μιας γνήσιας και ολοκληρωμένης προσωπικότητας. Οι υποτιθέμενες

ανάγκες μας συνεχώς αυξάνονται από την καταιγίδα των διαφημίσεων και των ανακοινώσεων. Ακολουθώντας τις προσταγές τους οι άνθρωποι αγωνίζονται να κατακτήσουν την ευτυχία χωρίς όμως αποτέλεσμα. Κυριευόμενοι από το πάθος της παραγωγής και αύξησης του όγκου υλικών αγαθών παραβλέπουμε ή παραμερίζουμε κάθε μορφή εξασφάλισης ισορροπίας στο κάθε οικοσύστημα.

Ο άνθρωπος σε αντίθεση με τα άλλα δημιουργήματα έχει την ελευθερία να δρα σύμφωνα με τη θέλησή του. Η παρακοή όμως από το θέλημα του δημιουργού του, επειδή προήλθε από αυτόν, τον οδηγεί στην αποξένωσή του από Αυτόν. Ο Μέγας Βασίλειος γράφει: «Τούτο εστί το κακόν, η του Θεού αλλοτρίωσις» (Μ. Βασιλείου, PG 31, 148Α). Ίσως ακούγεται παράξενο αλλά η οικολογική κρίση είναι αποτέλεσμα της εσωτερικής και ηθικής κρίσης του ανθρώπου.

Τα αίτια δεν οφείλονται σε εξωτερικούς και τεχνολογικούς παράγοντες, αλλά βαθιά στον ίδιο τον άνθρωπο. Αυτός κινεί τα νήματα της ανθρωπότητας. Όλα από αυτόν εξαρτώνται και ρυθμίζονται. Αυτός κρατά και τη λύση του προβλήματος, όσα μέτρα και να παρθούν από κυβερνήσεις και οργανώσεις αν ο άνθρωπος δεν ξεπεράσει την ηθική του κρίση, το πρόβλημα θα παραμένει.

Η κρίση δεν αφορά συγκεκριμένη περιοχή ή χώρα, αλλά ολόκληρη τη γη. Απαιτείται παγκόσμια συνεργασία και συντονισμένες προσπάθειες. Το θέμα αφορά τον καθένα χωριστά και όλους συλλογικά. Κάθε άνθρωπος έχει προσωπική ευθύνη για τη κρίση που υπάρχει μέσα μας και γύρω μας. Η συνειδητοποίηση θα γίνει με μια κοινωνική αγωγή, αλλά κυρίως με θρησκευτική αγωγή που θεραπεύει τη ρίζα του κακού.

Το κακό πάντα φθείρει τον άνθρωπο και κατά συνέπεια και τη κτίση. Εδώ χρειάζεται η εκκλησία να ανακαινίσει τη δημιουργία. Η εκκλησία καλεί τα παιδιά της να προσεύχονται για κάθε χώρα, για την καρποφορία της γης. Ο Αββάς Δωρόθεος σε εποχή που η λέξη οικολογική κρίση ήταν άγνωστη γράφει σχετικά: «Να έχει κάποιος σωστή συνείδηση προς τα υλικά πράγματα σημαίνει να μη κάνει κατάχρηση κανενός πράγματος, να μη αφήνει κάτι να καταστραφεί ή να πεταχθεί» (Δωρόθεος, PG 88, 1656D). Ο Άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης έλεγε: «Το πνεύμα του Θεού διδάσκει τη συμπόνια για όλη τη κτίση, ώστε να μην κόβουμε ούτε τα φύλλα του δένδρου χωρίς ανάγκη» (Σωφρόνιος, 1990, σ. 99-100). Ακόμη η φροντίδα για το φυσικό περιβάλλον διαπιστώνεται στα μοναστικά Τυπικά π.χ. στο Άγιο Όρος καλλιεργούν τους αγρούς, εκμεταλλεύονται τα δασικά προϊόντα, φροντίζουν τα κελιά. Η ύλη δεν αποτελεί μόνο όχημα ή μέσο του ανθρώπου, ή μέσο για τον αγιασμό των ανθρώπων, αλλά καλείται και η ίδια σε μεταμόρφωση και αγιασμό κατά την λατρευτική αναφορά και προσφορά της στο Θεό.

Ο χριστιανικός κόσμος όχι μόνο σεβάστηκε και ευλόγησε τη φύση, αλλά με σύμβολα και ορατές φανερώσεις αυτής της πραγματικότητας, που τιμάται στις εικόνες, στους σταυρούς, στις εκκλησίες, στα προσκυνήματα, έδωσε την προοπτική της μεταμόρφωσης. Έτσι, τα σύμβολα και η κτίση για τον άνθρωπο δεν αποτελούν αυτοσκοπό στη ζωή του, αλλά μέσο για να καλυτερεύσει ο άνθρωπος και να ζήσει ζωή αρμονίας με το Θεό και με τον άλλον άνθρωπο. «Η Ορθόδοξη Εκκλησία, ιδίως

τελευταία με τις πρωτοβουλίες του Οικουμενικού Πατριαρχείου, θεωρείται καταλύτης στην προστασία της φύσης» (Ψαριώτης, 2001, σ. 6).

Η οικολογική κρίση είναι μια πραγματικότητα. Οι λύσεις που προτείνονται για την αναχαίτισή της και καλές είναι και χρήσιμες. Δεν είναι όμως αρκετές. Χρειάζεται συνειδητοποίηση των πραγματικών διαστάσεων του προβλήματος και αντίστοιχη οικολογική αγωγή. Πρέπει η αγάπη για την κτίση και το Δημιουργό της να ξεκινά και να καλλιεργείται από μικρή ηλικία στο σχολείο για να γίνει αργότερα τρόπος ζωής.

4. Πρακτικές δραστηριότητες.

Στο κεφάλαιο αυτό της εργασίας μας θα αναφερθούμε σε ορισμένες ενδεικτικές δραστηριότητες που μπορούν να πραγματοποιηθούν στο μάθημα των Θρησκευτικών και στα πλαίσια της Ευέλικτης ζώνης και οι οποίες θα φέρουν πιο κοντά το μαθητή στη φύση, δημιουργώντας παράλληλα αισθήματα σεβασμού απέναντι στην ιερότητα του φυσικού περιβάλλοντος.

Τα παιδιά μπορούν σε μια άκρη του προαυλίου ή σε μια ζαρντινέρα να δημιουργήσουν ένα μικρό κήπο με φυτά που χρησιμοποιεί η Εκκλησία στη Θεία Λατρεία. Έτσι θα τους δοθεί η δυνατότητα να έρθουν βιωματικά πιο κοντά στη φύση αλλά και στη λατρεία της Εκκλησίας. Τέτοια φυτά είναι ο βασιλικός, τα βάγια κ.ά.

Επίσης τα παιδιά μπορούν να συμμετάσχουν ενεργά στην προετοιμασία της πανηγύρης του ναού της ενορίας τους, στολίζοντας με λουλούδια τις φορητές εικόνες του εορταζόμενου Αγίου ή Αγίας που βρίσκονται στο τέμπλο και το προσκυνητάριο. Επίσης στολίζουν την εικόνα που λιτανεύεται στους δρόμους της ενορίας την παραμονή της εορτής. Σχετικό μάθημα για το πανηγύρι του ναού της ενορίας υπάρχει στο βιβλίο Θρησκευτικών της Γ΄ Δημοτικού, όπου και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως αφορμή για τις παραπάνω δραστηριότητες. Κάτι ανάλογο μπορεί να γίνει και με τον Επιτάφιο της ενορίας των παιδιών.

Μια εργασία που μπορεί να δοθεί στους μαθητές είναι να βρουν ποια φυτά και ζώα αναφέρονται στα τέσσερα Ευαγγέλια και τους συμβολισμούς τους όπου αυτοί υπάρχουν. Αναφέρουμε χαρακτηριστικά ότι στην Καινή Διαθήκη υπάρχουν πολλά χωρία όπου αναφέρονται τα παρακάτω φυτά, τα παράγωγά τους και εργασίες που σχετίζονται με αυτά: Αμπέλι-κρασί, Άνθη, Ελιά-λάδι, Σιτάρι-σπόρος-θερισμός-αλώνισμα-ζύμη-άρτος, φοίνικας κ.ά.

Μια άλλη δραστηριότητα είναι να δοθεί ένα ερωτηματολόγιο στους μαθητές και να συμπληρώσουν τα φυτά που γνωρίζουν ότι χρησιμοποιούνται από την Εκκλησία για λατρευτικούς σκοπούς και τον χρονικό προσδιορισμό τους. Π.χ. ο βασιλικός μοιράζεται στους πιστούς την ημέρα εορτής του Τιμίου Σταυρού στις 14 Σεπτεμβρίου.

Θα μπορούσαν να αναφερθούν και άλλες δραστηριότητες που σχετίζονται με τα Θρησκευτικά και ευαισθητοποιούν το μαθητή απέναντι στη φύση, αλλά και τον κάνουν να αποκτήσει θετικές στάσεις απέναντι στο φυσικό περιβάλλον. Πέρα από όλα τα άλλα, δραστηριότητες σαν τις παραπάνω κάνουν ελκυστικότερο το μάθημα

των Θρησκευτικών, προκαλώντας παράλληλα το ενδιαφέρον των μαθητών και την ενεργή εμπλοκή τους σε αυτό.

5. Συμπεράσματα

Το θέμα του φυσικού περιβάλλοντος είναι πολύ σπουδαίο και ζωτικής σημασίας για το μέλλον της κοινωνίας. Ο χριστιανισμός όπως και οι άλλες θρησκείες σέβονται το φυσικό περιβάλλον και προσπαθούν να αναδείξουν τη σημασία του. Οι απόψεις των δασκάλων στο θέμα αν η εκπαίδευση και ειδικότερα το μάθημα των θρησκευτικών συμβάλλει στην ανάπτυξη της οικολογικής συνείδησης είναι σημαντικές, επειδή μπορεί κανείς να βγάλει χρήσιμα συμπεράσματα για το παρόν και το μέλλον της εκπαίδευσης γύρω από την προστασία του περιβάλλοντος.

Η θεολογία ενδιαφέρεται άμεσα για την οικολογία γιατί αντιμετωπίζει τη φύση ως έργο του θεού, και τον άνθρωπο, ως ένα από τα δημιουργήματά του. Αυτό το πνεύμα πρέπει να διαπερνά και το μάθημα των θρησκευτικών

Το παιδί αναπτύσσει μέσα από το μάθημα των θρησκευτικών την οικολογική του συνείδηση, μαθαίνοντας να σέβεται και να προστατεύει το φυσικό περιβάλλον ως μέρος της δημιουργίας του Θεού. Έτσι θα κατορθώσει να ισορροπήσει στη σχέση του με αυτό αλλά και με τον εαυτό του. Ένα από τα κριτήρια της πνευματικής προόδου του ανθρώπου είναι και η σχέση και η στάση του έμπρακτα απέναντι στο περιβάλλον.

Τέλος, στην ορθόδοξη θεολογία το φυσικό περιβάλλον ανοίγεται και αποκτά τις πραγματικές διαστάσεις. Ο κόσμος δεν είναι αποτέλεσμα της τύχης και της αναγκαιότητας μόνο, αλλά μέσο και τόπος σωτηρίας, έτσι και το ενδιαφέρον της Εκκλησίας και της Ποιμαντικής της για τη σωτηρία όχι μόνο του ανθρώπου αλλά και του κόσμου, με τη δημιουργία μιας θεολογικής οικολογίας και την κατάδειξη των θετικών συνεπειών της.

Βιβλιογραφικές παραπομπές:

- Αγόρας, Κ. (2002). *Πίστη και βίωμα της Ορθοδοξίας*. Πάτρα: Εκδόσεις ΕΑΠ
- Βασίλειος ο Μέγας. *Οτι ουκ έστιν αίτιος των κακών ο Θεός*. Patrologia Graeco-Migne, τόμος 31.
- Γεωργόπουλος, Α. (2002). *Περιβαλλοντική ηθική*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Δοντάς, Ι. (1996). Εκκλησία και οικολογικά κινήματα. *Κοινωνία*, 4, 382-390.
- Δωρόθεος αββάς. *Διδασκαλίες*. Patrologia Graeco-Migne, τόμος 88.
- Ζάχος, Κ. (1998). *Η χαμένη οικειότητα. Η οικολογική κρίση υπό το φως της σκέψης του Αγίου Μαξίμου του Ομολογητή*. Λάρισα.
- Θεοφιλίδης, Χ. (1997). *Διαθεματική προσέγγιση της διδασκαλίας* (2^η εκδ.). Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρης.
- Palmer, J. (1998). *Environmental education in the 21st century: theory, practice, progress and promise*. London-New York: Routledge Falmer.
- Πορτελάνος, Π. (2002). *Διαπολιτισμική θεολογία*. Αθήνα: Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα.
- Σωφρόνιος αρχιμ. (1990). *Ο άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης*. Έσσεξ Αγγλίας: Ιερά Μονή Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου.
- Ψαριώτης, Θ. (2001). *Το φυσικό περιβάλλον στην ορθόδοξη πίστη*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.